

Håndskriftet H 112 og de danske historikere

En studie i overlevering

AF

HARALD ILSØE

En ikke ubetydelig del af overleveringen af de middelalderlige danske kilder går, som det vistnok er almindeligt erkendt, gennem det 16. århundredes historikere og kendes nu kun gennem brudstykker hos Peder Olsen, Svaning, Vedel og Huitfeldt eller gennem afskrifter af håndskrifter, som ved disses og andre historikeres afleveringer kom til universitetsbiblioteket, deres sidste hjemsted inden de ved branden i 1728 gik op i luerne.

Afskrifterne og de meget vigtige fortegnelser over afleveringerne af historikernes arbejdsmateriale fra den ene til den anden og sluttelig til universitetsbiblioteket er naturligvis flittigt udnyttet af vor tids udgivere, hvad enten det så gælder diplomer, annales eller scriptores; men som oftest kun punktvis efter det enkelte formål. Nogen samlet analyse med påfølgende kritisk vurdering af de gamle afleverings- og biblioteksfortegnelser foreligger endnu ikke, selv om de siden 1882 har været nemme at gå til i Birket Smiths pålidelige udgave.¹ Og på monografiske undersøgelser af de enkelte historikeres hele stilling i overleveringen er der en ikke mindre følelig mangel. En sådan var navnlig i høj grad ønskelig for Peder Olsens vedkommende. Her skal imidlertid en tredje undersøgelsesmåde forsøges. På et for overleveringen vigtigt håndskrift, samlingsbindet H 112 i universitetsbiblioteket

¹ S. Birket Smith: Om Københavns universitetsbibliothek før 1728, især dets håndskriftsamlinger (1882), s. 106 ff.

i Uppsala, anlægges en primært overleveringshistorisk eller historiografisk betragtning, ikke som tidligere væsentlig en isoleret tekstfilologisk. Derved opnås to ting: 1) at en karakteristisk linie i den overlevering der går fra det 16. århundredes samlere og historikere gennem universitetsbiblioteket og frem til nutiden trækkes tydeligt op, og 2) at der kastes lys over det ikke meget undersøgte, men ganske væsentlige spørgsmål, hvordan det 16.-17. århundredes historikere arbejdede med de håndskrevne kilder.

H 112.s betydning for årbogsoverleveringen er åbenbar. Allerede den omstændighed, at de eksisterende udgaver af Lundeårbogen, Essenbækårbogen, Povl Helgesens korte Danmarkskrønike og Peder Iversens og Henrik Smiths årbøger har draget nytte af teksterne heri, viser håndskriftets centrale placering. Men problemerne melder sig hurtigt. Sammenligner man f.eks. de forskellige udgiveres opfattelse af håndskriftets proveniens, finder man store divergenser.

H. F. Rørdam, der har fortjenesten af at have fremdraget håndskriftet, har i sin beskrivelse af det kort bestemt det som en samling afskrifter fra det 16. århundrede ejet af Huitfeldt, og han følges heri af Kr. Erslev, dog således at denne mere skarpt skelner mellem en ukendt samler, som har excerperet stykkerne, og afskrifternes ejer, Huitfeldt.¹ På denne baggrund er det bemærkelsesværdigt, at Ellen Jørgensen (som udmærket kender Rørdams og Erslevs opfattelse) i indledningen til *Annales Danici* udtaler, at håndskriftet »oprindelig synes at have været blandt historiografernes samlinger«, for hermed lades jo Huitfeldt helt ude af billedet. Med historiograferne kan menes Vedel, Krag, Venusin etc., men ikke Huitfeldt. Opfattelsen er vistnok udsprunget af Ellen Jørgensens konstatering af, at H 112 er beslægtet med et nu tabt håndskrift i universitetsbiblioteket; en nærmere motivering giver hun ikke.² Endnu længere bort fra

¹ H. (F.) Rørdam, *Monumenta historiæ Danicæ* I (1873), s. 260 ff (med en gennemgang af indholdet); Kr. Erslev: Klavs Billes rulle (*Danske Magazin* 4. r. VI, s. 139-47).

² *Annales Danici Medii Ævi* (1920), s. 11.

Rørdam-Erslev fører udgiverne af Povl Helgesens samlede skrifter os. »Det kunne se ud som et ungdomsarbejde af St. H. Stephanius«, mener de, uden iøvrigt at fremføre nogen anden grund for deres antagelse end den der ligger i den parentetiske eftersætning: »hvem pagineringen vist skyldes«(!)¹ Senest er håndskriftet udnyttet af Harald Berg, som holder sig til det Rørdam-Erslevske standpunkt og af ydre karakteriserer det som et samlingsbind af den sædvanlige slags fra det 16. århundrede².

Det må anses for fornødent at tage spørgsmålet om tilblivelsen af H 112 op påny. Først nogle bemærkninger om håndskriftets ydre data.³

H 112 og Huitfeldt. Håndskriftet H 112 er ved Stiernelds donation kommet til universitetsbiblioteket i Uppsala. Det er et papirhåndskrift i kvartformat, hvis blade måler ca. 16, 3–5 × 20, 2–5 cm. Teksten er skrevet med hænder der hører hjemme i slutningen af det 16. eller begyndelsen af det 17. århundrede. Paginering og foliering synes at være samtidig ligesom det pergamentomslag, hvori bladene er indheftede, thi et notat på ydersiden af bagpermen: »1170 bygdis Rostock 1186 bygdis [. . .]g« må efter skrifttrækkene henføres til tiden o. 1600. Bag på forpermen har Stierneld oplyst, at ms. sammen med de Dalinske manuskripter, som solgtes med den Rödingske samling 1785, er kommet fra Danzig til Stockholm. Andre proveniensangivelser foreligger ikke.

Ser man bort fra et på første blad indklæbet foldet papirark med notater af senere oprindelse⁴, består ms. af 8 upaginerede

¹ Skrifter af Paulus Helie, 7. bd. ved Marius Kristensen † og Niels-Knud Andersen (1948), s. 150 f.

² Harald Berg: Till frågan om Huitfeldts s. k. förlorade källor (Saml. o. studier utg. av svenskt arkivsamfund I: Archivistica et mediävistica Ernesto Nygren oblata (1956), s. 39–52), s. 42.

³ Ved undersøgelsen har håndskriftet fra universitetsbiblioteket i Uppsala været indlånt til benyttelse på Det kgl. Bibliotek. En fotokopi findes nu sammesteds som Ms. phot. 177 4°.

⁴ Ifølge velvillig meddelelse fra fil. dr., f. d. landsarkivarie Sten Eng-

blade (1 læg), de paginerede sider 1–14 og – da pagineringen herefter uden tilsyneladende grund erstattes af en foliering – bladene 15–148, hvortil kommer to ubeskrevne og ufolierede blade efter bl. 29 og to smalle strimler, rester af udskårne blade, mellem henholdsvis bl. 112 og 113 og bl. 129 og 130 samt til sidst et ubeskrevet og ufolieret, delvist bortsmuldret blad (149).

Ganske øjensynlig har det første upaginerede læg ikke oprindelig tilhørt ms. I dette alene finder vi et stort vandmærke bestående af et firkantet midterfelt med ruder omgivet af nogle ornamentter, forskelligt fra det i det øvrige ms. forekommende: et sammenslynget FS med en krone over. På det for så vidt uvedkommende lægs bl. [1r] er med en hånd fra o. 1600 skrevet et onomastisk epigram på ti verslinier med tydelige allusioner til navnet Huitfeldt; til første stavelse alluderer ord for lys, stråler og glans, til sidste ord for agre, sletter og marker. Bl. [1v], [2v], [3r], og [4r]–[8r] er ubeskrevne; på bl. [8v] er senere indført en indholdsfortegnelse til ms, mens bl. [2r] og [3v] rummer en større optegnelse om Ludvig Albertsen Eberstein. Sidstnævnte er aftrykt af H. F. Rørdam og af denne med rette anført som skrevet af Arild Huitfeldt.¹ Det kun delvist beskrevne læg stammer altså fra Huitfeldts værksted. Det samme, men i lidt anden forstand, gælder den øvrige og egentlige del af håndskriftet, der rummer renskrifter med vekslende skrifttræk, hist og her tilsat rettelser eller randnoter foretaget med bl.a. Huitfeldts hånd. Når der i det følgende tales om H 112, sigtes der alene til denne paginerede og folierede del af håndskriftet.

Håndskriftets ældste historie er uoplyst. En række spørgsmål må derfor tages op til undersøgelse. Relevante er spørgsmålene, om ms. kan dateres nærmere, om Huitfeldt er dets oprindelige ejer (den der har ladet afskrifterne tage), og om forholdet mellem dets forskellige stykker: har det fra begyndelsen af udgjort en

strøm, hvem jeg takker for en nyttig brev-diskussion af forskellige H 112-problemer, er en oplysning af Stierneld om at disse notater er skrevet med Dalins hånd ikke rigtig.

¹ Mon. hist. Danicæ I, s. 261; bl. [2r] slutter med »Johanne Grand), bl. [3v] begynder med »Men der kong Erick.»

helhed? En analyse af tekstindholdet, teksternes fordeling på skriverhænderne og atter disses fordeling på de enkelte læg kaster lys over det sidste spørgsmål. Som det vil fremgå, er det naturligt at betragte håndskriftet som bestående af fem hovedstykker:

I. S. 1 – bl. 29 (sammen med 2 påfølgende ufolierede og ubeskrevne blade ialt 6 læg à 4 blade). »Ex libro Henrici Weygeris y Malmo«, d. v. s. *Henrik Smiths danske årbog*. Skrevet med en lille, noget snørklet, men tydelig skrift: skriverhånd 1.

II. Bl. 30–45 (4 læg à 4 blade). En ufuldstændig afskrift af *Povl Helgesens korte latinske Danmarkshistorie*, som begynder med »Snio rex Liiii« og efter nogle få linier om Christian II slutter »Erat enim etc.« Den manglende begyndelse svarer nogenlunde til, hvad der ville have fyldt 8 blade (2 læg). Bl. 45v er ubeskrevet. Selv om en skriftsammenligning med stykke I vanskeliggøres af, at dette er skrevet med gotisk, nærværende med latinsk skrift, finder man ved at sammenligne de i stykke I forekommende latinske ord med tilsvarende i stykke II så mange lighedspunkter, at der er grund til at mene, at også II er skrevet med skriverhånd 1.

III. Bl. 46–53 (2 læg à 4 blade). »Ex libro M. Petri Iarij, post alia quæ alias habeo.«, d. v. s. *Peder Iversens årbog* med nogle tillæg. Bl. 53v har oprindeligt stået blank, men en senere hånd, som her kan lades ude af betragtning, har indføjet et stykke om tempelherreordenen. III er skrevet med en lidt større skrift: skriverhånd 2.

IV. Bl. 54–89 (9 læg à 4 blade). Forskellige optegnelser og excerpter. Bl. 54r–58r »Dette haffuer ieg udskreffuit oc noteret af en rulle som hørde her Claus Bilde thiill« (et udtog af *Essenbæk-årbogen*), bl. 58v–76v »Hæc svnt ex vetvstissimo qvodam libro qvem habet Stigotus Pors y pergameno inscriptum« (et udtog af *Lundeårbogen*), bl. 76v–86v »Hæc annotata sunt ex libro isto quem accepi mutuo a dno Petro Minoritano Roschildense« (en broget samling *excerpter fra Peder Olsens samlinger* med følgende overskrifter: bl. 77r »Episcopi Roschildenses«, bl. 81r »Nota de Valdemaro primo«, bl. 82r ». . . de Christophero filio«, ». . . de Henrico Leone (rettet fra: Kone) duce Saxonix«, bl. 82v ». . . de Valdemaro rege«, bl. 85v »In antiquo libro sic inuenio«), desuden bl. 86v–87v uden overskrift *Ringstedtavlen* og bl. 88r–89v »ex libro Georgij Gylte«, altså *excerpter af Göran Gylltas bog*, herimellem (bl. 89r) en *herredsfortegnelse* m. v. af anden oprindelse. Bl. 89v er ikke helt udskrevet, til sidst står en tilføjelse af Huitfeldt. Alle stykkerne

følger umiddelbart efter hinanden, intetsteds falder skifte i læg sammen med et tekstafsnits begyndelse eller ophør. Med skriverhånd 2 er med blæk, der virker blegere end det hidtil anvendte, skrevet bl. 54–73; efter et lægskifte, men midt i lundeårbogsudskriften ved år 1282, overtager en ny hånd afskrivningen. Blækfarven synes at være den samme. Skriverhånd 3 har skrevet de fire læg bl. 74–89.

V. Bl. 90–148 (sammen med det ubeskrevne og ufolierede sidste blad og 2 rester af afskårne blade ialt 11 læg à 4 og 3 læg à 6 blade). Indtil bl. 146r forskelligt *stof* hidrørende fra Peder Olsen, som i anden sammenhæng vil blive specificeret nedenf. s. 409f., bl. 146r–148v *udtog af Lundekapilletts brevbog og gavebog*. Heller ikke i dette stykke falder skifte i læg sammen med ophør eller begyndelse af en tekst. En skriverhånd 4 med en større skrift end de foregående optager bl. 90–112 (sammen med den ubeskrevne strimmel efter bl. 112 = 6 læg à 4 blade). Derefter, midt i en årbog, skiftes atter til skriverhånd 2, der har skrevet bl. 113–18 (1 læg på 6 blade), mens bl. 119–29 (som med remsen efter bl. 129 udgør 3 læg à 4 blade) er skrevet med skriverhånd 1. Herefter overtager skriverhånd 4, igen midt i en årbog, bl. 130–43 (2 læg à 4, sidste læg på 6 blade), og endelig er bl. 144–48 (sammen med det ubeskrevne blad 149 = 1 læg på 6 blade) skrevet med skriverhånd 3. På en oprindelig tom plads bl. 148v nederst har samme senere hånd som på bl. 53v indført yderligere nogle bemærkninger om tempelherreordenen.

H 112 består altså af fem hovedstykker skrevet af fire skrivere. De fire skriverhænder har hver skrevet to, af andre hænder adskilte partier af håndskriftet, nemlig:

Hånd 1 s. 1–14, bl. 15–45, 119–29.....	I, II, V	ialt 13 læg
Hånd 2 bl. 46–73, 113–18.....	III, IV, V	ialt 8 læg
Hånd 3 bl. 74–89, 144–48.....	IV, V	ialt 5 læg
Hånd 4 bl. 90–112, 130–43.....	V	ialt 9 læg

I denne gentagne anvendelse af skriverhænderne og i den omstændighed, at de alle forekommer i hovedstykke V, ser jeg et stærkt indicium for, at de enkelte stykker er blevet til samtidig og fra begyndelsen har været tænkt som dele af en helhed. Ved afskriverarbejder, hvor flere skrivere stod til rådighed, har

det langt fra været usædvanligt at fordele læggene imellem dem, så at arbejdet kunne gå hurtigere for sig. Forholdet kendes fra kancelliarbejder (jfr. Kong Valdemars jordebog!)¹, og det er en fremgangsmåde, som Huitfeldt har benyttet sig af f.eks. under arbejdet med Christian II.s historie og oversættelsen af Philip de Commines' memoirer.² Ved afskrivningen af H 112 har arbejdet åbenbart været således organiseret, at tre skrivere (1, 2, 4) hver har fået tildelt en tekst at begynde med (og altså har kunnet gå i gang samtidig), mens en fjerde (3) derpå er trådt til og har hjulpet med afskrivningen af de sidste læg i henholdsvis hovedstykke IV og V. Vekslingen af hænder i det sidste hovedstykke er da fremkommet ved at skriversne har overtaget nogle læg her, efterhånden som de er blevet færdige med de oprindeligt tildelte antal læg. Derved har de formentlig kunne afslutte afskrivningen nogenlunde samtidig.

Som endnu et vigtigt holdepunkt skal anføres, at der overalt er anvendt samme papirskvalitet med samme kun sjældent forekommende vandmærke: det sammenslyngede og kronede FS som er kendetegnet for papiret fremstillet på Frederik II.s papirmølle ved Hvidøre.³

Med denne bestemmelse af H 112 som en oprindelig helhed er der åbnet mulighed for også at betragte forlæggene for de enkelte tekster som på en eller anden måde sammenhørende. Men herom senere. Hvad der ligger for er at udpege afskriverarbejdets iværksætter. Næppe nogen anden end en historiker kan tænkes at have interesseret sig for disse til dels højst specielle fragmenter og bearbejdelser. Det vil senere i undersøgelsen fremgå, at der ikke kan være tale om de to historikere, der foruden Huitfeldt var virksomme i tiden o. 1600, Anders Sørensen Vedel og Niels

¹ Erik Kroman: Kong Valdemars Jordebog. Et håndskrifts historie (1936), s. 27f med henvisning til andre eksempler hos Wattenbach.

² Christian II: Ms. K 14 i Stockholm, der vil blive nærmere beskrevet i en under forberedelse værende tekstudgave af Christian II.s historie; Hans Mogensens oversættelse af Ph. de Commines' memoirer, udg. af P. Nørlund, III (1917), s. XXII-IV.

³ Arthur G. Hassø: Et minde om Frederik II.s papirmølle ved Hvidøre (Til Knud Fabricius 13. august 1945, s. 57-67).

Krag. Når dernæst tages i betragtning, at Huitfeldt faktisk vides at have anvendt flere skrivere ved sådanne afskrivningsarbejder, og ikke mindst at han jo har haft vort ms. i hænde som arbejdsmateriale, vil man sikkert give mig ret i, at netop han med stor sandsynlighed kan udpeges som den der har ladet afskrivningsarbejdet sætte i gang og bekoste.

Eet usikkerhedsmoment synes der imidlertid at være. Ud over Huitfeldts og skrivernes hænder optræder spredt i håndskriftets margin forskellige andre hænder, hvormed en rettelse eller konjektur er tilføjet. Tilføjelsen udgør ofte kun to eller tre ord, hvorfor det er så godt som umuligt, til dels vel også unødvendigt, at bestemme disse hænder i forhold til hinanden. Dog er det øjensynligt, at en af dem optræder som korrektør på basis af skriverforlægget, og i denne korrektør er det naturligvis muligt at se en håndskriftets første ejer. Langt snarere er der imidlertid tale om en femte, mere betroet skriver, en afskriverarbejdets tilsynsførende om man vil. En sådan forklaring er på ingen måde søgt. Nøjagtig det samme gælder et (andet) af Huitfeldts håndskrifter, en del af cod. Holm. K 3 (= Ms. phot. 66, 2°, Det kgl. Bibl.), der indeholder afskrifter af Sjællandske krønike (med fortsættelsen) og den øst-danske årbog 1074–1255. Også dér forekommer foruden afskrivernes og Huitfeldts en eller flere rettende hænder, som har udfyldt huller og ændret fejlskrevne ord.¹ Tilstedeværelsen af en korrektør bestyrker altså snarere end svækker bevisførelsen for, at Huitfeldt har taget initiativet til afskrivningen af H 112.

Næste spørgsmål er nu, hvornår Huitfeldt kan have ladet afskriften tage? Et glimrende dateringsmiddel har vi i selve papiret. Hvidøremøllens papirproduktion indskrænker sig til små syv år fra sidst i 1576 til noget hen i året 1583. Hermed er for håndskriftets tilblivelse givet en sikker terminus post quem. På den anden side er Huitfeldts randbemærkninger givetvis nedskrevne i forbindelse med hans arbejde på Danmarks Riges Krønike, trykt i årene 1595–1603.

¹ Jfr. M. Cl. Gertz, *Scriptores minores*, II, s. 8–9; Ellen Jørgensen; *Middelalderlig historisk litteratur på modersmålet* (1930), s. 8 n. 4.

Karakteristiske tilskrifter af Huitfeldt findes s. 9, bl. 48r, 49r, 53r, 72v, 89v, 100r og 116r;¹ at de alle angår middelalderen kan ikke undre, da alene Henrik Smiths årbog rækker videre end til 1523. Helt sikkert har håndskriftet været i brug ved udarbejdelsen af den i 1602 udgivne »Chronologia II«, som dækker perioden 1286–1375. Ikke alene findes i ms. s. 3–9 en række krydsmærker i margin vedrørende tidsrummet 1319–75, antagelig markerende at pågældende passager er taget ad notam ved udarbejdelsen af dette bind, men nogle fejldateringer i Chronologia II af belejringerne ved Axvall og Hunehals til 1327–28 kan direkte føres tilbage til den dansk-svenske årbog i H 112-tekstens form.² En anden ejendommelighed knytter sig til brugen af nævnte årbog af Henrik Smith. Smiths årbog har Huitfeldt draget nytte af i hele sit historieværk, således også i den først udkomne del, Christian III.s historie, hvis fortale er dateret okt. 1595³. Vished for at hans årbogstekst har været den i H 112 finder vi vistnok i Christian I.s historie (fortale dat. 24. jan. 1599), idet han her under 1455 anvender en navneform svarende til den i H 112 forekommende: »Taassbroe«, hvor andre Smith-tekster og overhovedet andre kilder (den lundensiske ærkebispekrønike, Mogens Madsen m. v.) har »Tofftebro«.⁴

Da det er lidet troligt, at Huitfeldt til Christian III.s historie skulle have anvendt noget andet eksemplar af Smiths årbog end det han brugte til Christian I.s historie, kan tilblivelsen af H 112 sættes til ca. 1580–95 med årene 1576 og 1599/1602 som absolutte yderpunkter.

Huitfeldts kildesamling, nu H 112, kom en anden forsker til gode. Da Niels Krag havde modtaget udnævnelsen til historiograf

¹ Flere er gengivet i Mon. I, således s. 272 n. 2 (for »meddeller« læs »meddelte«) 273 n. 4, 274 n. 2, 278 n. 1.

² Harald Berg: Till frågan om Huitfeldts s. k. förlorade källor, s. 41–42.

³ H. F. Rørdam: Historieskrivningen og historieskriverne i Danmark og Norge siden Reformationen I (1867), s. 41.

⁴ Mon. hist. Danicæ I, s. 601, 2. r. II, s. 158; Scriptorum minores II, s. 125. »Taassbroe« er i H 112 indsat som en rettelse i margin dels i Smiths årbog, bl. 15r, dels i årbogen 1268–1523, bl. 138r; førstnævnte er benyttet af Huitfeldt til stedet i Christian I.s historie.

fik han, som jeg skal dokumentere, adgang til at tage afskrifter af de for ham relevante dele af H 112. Det må være sket i tiden efter historiografudnævnelsen 31. juli 1594 og før hans død i maj 1602. Disse afskrifter kom nogle år senere sammen med Krag's øvrige samlinger til universitetsbiblioteket, hvor de opbevaredes blandt folianterne i et bind med titlen »Antiquitates rerum Danicarum a Canuto III ad Margaretam« signeret »A 9«. Afskrifterne gik til grunde ved branden i 1728.¹

H 112 og A 9. Huitfeldt og Niels Krag. Mens H 112 efter Huitfeldts død i lang tid forsvandt for forskningen, så at sige kom ud af omsætning, indtil Rørdam o. 1870 blev opmærksom på det i Uppsala, har A 9 og en række derfra hentede afskrifter hyppigt tjent historikerne som kildetekster. A 9 er således kommet til at indtage en ofte berørt, men så vidt vides aldrig nærmere undersøgt mellemstilling i overleveringen. Ellen Jørgensen har ganske vist ud fra sit store kendskab til overleveringshistorien kunnet påvise, at A 9 må have indeholdt afskrifter fra H 112, nemlig, som *Annales Danici*'s udgiver påpeger, af Lundeårbogen, eftersom det ved en sammenligning mellem en bevaret Stephanius-afskrift fra A 9 og teksten i H 112 klart fremgår, at sidstnævnte har ligget til grund for Stephanius' forlæg i A 9, – og højst sandsynligt også af den dansk-svenske årbog 826–1415, der i A 9 som i H 112 havde plads mellem en række uddrag af Peder Olsens samlinger. Men derved lader Ellen Jørgensen det blive.² Tilhørsforholdet til henholdsvis Huitfeldt og Krag lades uomtalt, egentlige konsekvenser af påvisningen er ikke draget, sammenligningen langt fra ført til bunds.

Førend spørgsmålet om forlægget for H 112 tages op til behandling, vil vi søge at bestemme forholdet mellem A 9 og H 112. I en vis forstand: forholdet mellem Niels Krag og Huitfeldt.

A 9 er som nævnt gået tabt. Det er dog muligt at skaffe sig

¹ S. Birket Smith: Om Københavns universitetsbibliothek før 1728 (1882), s. 115 1.1–5, s. 140 nr. 21; Dan. Mag. 6. r. I, s. 33–34; jfr. nedenf. s. 412.

² *Annales Danici*, s. 11f, 23.

en hel del at vide om dette håndskrift, navnlig takket være den udførlige fortegnelse, som Stephanus i 1640'erne udarbejdede over indholdet af de håndskrifter han modtog til låns fra universitetsbiblioteket, hans »Designatio variorum documentorum et antiquitatum«. ¹ En simpel jævnførelse mellem Stephanus' indholdsangivelser for A 9 og stykkerne eller overskrifterne i H 112 viser, hvor nær de i virkeligheden står hinanden:

A 9

fortløbende efter Stephanus

S. 1, 99, 221: (Sjællandske kronike, et danmarkshistorisk compendium og en »Chronicon de origine et gestibus Danorum«).
S. 293: Quod sequitur chronicon ex lib. ms. domini Huitfeldii, maxima sui parte mutilum, anno 1595 Lugduni Batavorum prodiit, sed integrum... (∴ Povl Helgesens korte latinske Danmarkshistorie).

S. 337: Chronicon ex vetustissimo quodam libro, quem habet Stigotus Porss y pergameno inscriptum.

S. 384: Chronologia ex lib. d.

H 112

S. 1 – bl. 29: Henrik Smiths årbog.

Bl. 30–45: Den ufuldstændige afskrift af Povl Helgesens korte latinske Danmarkshistorie.

Bl. 46–53: Se nedenfor efter bl. 148v.

Bl. 54r–58r: »Dette haffuer ieg udskreffuit oc noteret af en rulle som hørde her Claus Bilde thiill« (∴ Essenbækårbogen).

Bl. 58v–76v: »Hæc svnt ex vetvstissimoqvodamlibro,qvem habet Stigotus Pors y pergameno inscriptum« (∴ Lundeårbogen).

Bl. 76v–87v: »Hæc annotata sunt ex libro isto quem accepi mutuo a dno Petro Minoritano Roschildense« (se videre specificationen ovenfor s. 403).

Bl. 90rff: »Hæc svnt excerpta

¹ Udg. af William Christensen i Dan. Mag. 6.r. I, s. 1–71, 97–177, 193–247; om A 9 s. 33–34.

Petri Roskild. minoritæ excerpta.

(Om den dansk-svenske årbog 826–1415 oplyser Stephanius andetsteds: »Extat hæc eadem chronologia in codice ms. . . . signato A 9, ubi ad calcem legitur descriptam fuisse ex libro Georgii Gylthe«).¹

S. 402: Historia de Valdemaro Valdemari ejusque rebus gestis.

S. 404: Historia de Henrico Menvith.

S. 410: Chronologia de Christophoro rege et maxime de historiis Schlavorum et Saxonum per Albertum Chrantz.

S. 418: Chronologia de episcopis Lundia.

S. 519: Chronologia ex libro quodam Arnoldi Huitfeldii.

S. 543: Alia ex membranis ejusdem authoris.

S. 553: Ex iisdem membranis chronologica.

S. 566, 567, 569, 575: (Udskrifter af et ms. fra Sorø).

ex libro D: Petri Roschildensis minoritæ« (herunder findes bl. 93v–98v et udtog af den dansk-svenske årbog 826–1415; bl. 98v sidste linie står »Hæc ex lib. Geo. Gylth.«).

Bl. 99r–100r: Et stykke uden overskrift, der begynder: »Waldemarus Waldemari Estoniam . . . impugnavit« (efter andet ms. aftrykt i Gertz, *Scriptores minores I*, s. 459–60).

Bl. 100r–101r (eller 101v): »In alio libro sic habetur de Henrico Menuith«. Derefter nogle excerpter.

Bl. 103r–106r: »Sequentia de Christophoro rege extracta sunt maxime de historiis Slavorum et Saxonum per Albertum Chrantz. Et hic videntur contrariari supradictis de eodem rege Christophoro.«

Bl. 106r–v: Forskellige excerpter.

Bl. 106v–107r: »In alio libro sic de episcopis Lundia.«

Bl. 107v–114r: Uden titel årbogen 1241–1410 (*Script. rer. Dan. V.*, s. 528–34).

Bl. 114r–115r: Uden titel årbogen 1259–1286 (*Annales Danici*, s. 196).

Bl. 115r–146r: Uden titel årbogen 1268–1523 (*Script. rer. Dan. VI.*, s. 219–47).

Bl. 146r–148v: Udtog af Lunde-kapitlets register og gavebog.

¹ Anført i *Annales Danici*, s. 23.

S. 589: Alia ex libro m. Petri Iarii post alia quæ alias habeo.
 S. 613: M. Nicolai Petri Haffniensis de Cimbris et Gothis lib. II.
 S. 717: Chronologia ejusdem authoris ad finem libri.

Bl. 46-53: »Ex libro M. Petri Iarij, post alia quæ alias habeo« (Peder Iversens årbog m. v.).

Stephanius anfører i sin registrant kun sidetallet for de sider, hvor hvert stykke begynder, ikke hvor de slutter, og der er derfor mulighed for, at han har udeladt eller oversprunget noget. Uden vanskelighed konstaterer vi dog, at der for et stort og samlet partis vedkommende er nøje overensstemmelse mellem de i de to håndskrifter forekommende overskrifter og begyndelsesord, og ikke mindst: at stykkernes rækkefølge på en enkelt undtagelse nær er helt den samme.

Ganske vist har A 9.s skriver i enkelte tilfælde ikke kunnet finde nogen overskrift i H 112. Problemet har han elskværdigt løst ved i stedet at angive proveniensen: *ex lib. ms. Huitfeldii* (s. 293, 519 ff). Deraf ses, at forholdet er H 112 → A 9 og ikke omvendt. Med hensyn til Povl Helgesens krønike finder karakteristikken »*maxima sui parte mutilum*« jo udmærket anvendelse på den ufuldstændige afskrift i H 112, og m. h. t. årbøgerne 1241/1259/1268 ff kan der ikke være nogensomhelst tvivl om, at de har været at finde et sted mellem lundebispekrnologien og Sorøudskrifterne, thi Stephanius har i sin store kildekriftsamling, *Chronologia Danicæ Systema*, bl. 122-141, skrevet de samme tre årbogsarbejder af efter A 9. Rækkefølgen er den i H 112 givne og overskriften lyder: »*Incerti authoris ex vetusto codice ms. bibliothecæ Haffniensis signato A 9.*«¹

Men mærkeligt er det unægtelig, at lundebispekrnologien i A 9 skulle have optaget hele 101 sider (s. 418-519), når den i H 112 kun fylder lidt over en side. Endvidere at de tre nævnte årbøger i A 9 kun synes at optage tilsammen 47 sider (s. 519-65) mod 78 i H 112, når det sædvanlige tilmed er, at stykkerne antager et sidemæssigt større omfang i A 9 end i H 112. Og

¹ De la Gardie 25-29 i Uppsala = Ms. phot. 67 2° i Det kgl. Bibliotek.

hvordan forklare kildeangivelsen »membran«, s. 543 og 553? Vi føres herved til spørgsmålet, om Stephanius' registrant overhovedet er til at stole på. For at få klarhed over dette er det nødvendigt at foretage en kontrolberegning af hovedstykkernes omfang og læggenes fordeling på disse. Endog for A 9 er en sådan beregning nemlig mulig.

Når man i dag tager et af de velkonserverede og indbundne samlingsbind fra det 16. eller 17. århundrede i hænderne, forestiller man sig uvilkårligt, at bindet altid har været således, et bind med så og så mange blade, hvorpå den ene tekst efter den anden efterhånden er indført. Ofte forholder det sig imidlertid sådan, at afskrifterne oprindeligt har været skrevet på en række løse læg, samtidig eller successivt, hvilke blot er blevet holdt sammen ved et løst omslag, evt. tillige ved en signatur på læggene. H 112 og adskillige bevarede håndskrifter fra Anders Sørensen Vedels samlinger er blevet til på denne løse måde – i enkelte tilfælde sporer man ligefrem omgrupperinger af læggene efter nye af ham selv udfundne kriterier¹ – og på samme vis er Niels Krag uden tvivl gået til værks.

Som det ses af afleveringsdesignationen over hans samling fra 1602, bestod håndskriftet »Antiquitates rerum Danicarum« (senere = A 9) på afleveringstidspunktet af en række »konvolutter« eller læg, der ved en afmærkning med astronomiske tegn holdtes sammen i større læg eller bundter. Hele håndskriftet bestod af 8 sådanne bundter à 2–15 konvolutter.² Spørgsmålet bliver da: Hvorledes forholder disse 8 bundter eller hovedstykker sig til det A 9 vi kender gennem Stephanius?

¹ C. Paludan-Müller i Hist. Tidsskr. 3.r. VI, s. 320–21. De fleste samlinger af læg er ved arkivers og bibliotekers omsorg blevet sammenhæftede, men i Add. 120 4° er de bevarede i deres oprindelige løse tilstand. En studie over Vedels håndskriftsamling er under forberedelse.

² »Antiquitates rerum Danicarum a Canuto III ad Margaretam, 5, convolut. 9. 4 Convolut. 11. 3 Convoluter 10. 8 Convolut. 15. 1 Convolut. 2. 1 convol. 3. 1 convolut. 2. 1 convolut. 15, Qvæ sunt de Cimbris, Gothis. Item chronologia Nicolai Petri Hafniensis«, Birket Smith a. a., s. 115 1.1–5.

Sætter vi, at hver af de i afleveringsdesignationen omtalte konvolutter har udgjort et læg på 6 blade (og andre muligheder foreligger i virkeligheden ikke), når vi gennem nogle udregninger frem til følgende fordeling:

Kragafleveringen 1602			Stephanius-registranten			Diffe- rence i blade
Kende- mærke	Antal konvo- lutter	Antal beregn. blade	Indhold	Sider	Omreg- net til blade	
(1) ♀	9 × 6 = 54 bl.		Sjællandske krønike	1- 98 = 49 bl.		+ 5
(2) ♀	11 × 6 = 66 -		Danmarkshist. comp. . . .	99-220 = 61 -		+ 5
(3) ♂	10 × 6 = 60 -		{Chron. de origine, . . . } {P. Helgesens krønike . . . }	221-336 = 58 -		+ 2
(4) ♀	15 × 6 = 90 -		Lundeårbogen m.v.	337-518 = 91 -		+ 1
(5) ♀	2 × 6 = 12 -		Chronologia Huitfeldii . .	519-542 = 12 -		0
(6) ☉	3 × 6 = 18 -		Mere Huitf., Sorøstof . . .	543-588 = 23 -		+ 5
(7) ♀	2 × 6 = 12 -		Peder Iversens årbog . . .	589-612 = 12 -		0
(8) ♀	15 × 6 = 90 -		Om cimbrerne m.v.	613- ? = ? -		?

Nærmere kommentarer til beregningen er vistnok unød-
vendig. Minus-differencerne forklarer jeg ved, at enkelte læg i
pågældende hovedstykke har indeholdt flere blade end det be-
regnede gennemsnitstal (jfr. lignende uregelmæssigheder i H 112,
ovenfor s. 404), plus-differencerne som antallet af overskydende
ubeskrevne og derfor upaginerede blade. Da der er regnet med
læg på gennemsnitlig 6 blade, må plus-differencen nødvendig blive
større end 5 blade. Regnestykket går således smukt op.

Af skemaet sluttes, at det fjerde hovedstykke, som ifølge
Stephanius endte med bispekronologien fra s. 418, rigtigt nok er
gået helt frem til s. 518, da der fra og med s. 337 skal regnes med
15 konvolutter à 6 bl. = 90 bl. eller 180 s., ved en lille afvigelse
faktisk 182 s. Følgelig må bispekronologien, der højest kan have
optaget 2 sider svarende til H 112.s ene plus nogle linier, være
efterfulgt af et nyt stykke omfattende omtrent s. 420-518, altså
et stykke som - uvist hvorfor - ikke er registreret af Stephanus.
Dette stykke kan meget vel, mener jeg, være de omtalte tre
årbogsarbejder, som jo i H 112 løber ud i eet uden nogen form

for overskrift. Ca. 99 sider i A 9 over for 78 sider i H 112 er et helt ud acceptabelt forhold, jfr. at Lundeårbogen optager henholdsvis 47 og 37 sider = forholdet 94:74. En videre konsekvens bliver det så, at de tre Huitfeldtstykker i A 9, s. 519–65, der ikke kunne bringes i noget rimeligt forhold til stykkerne i H 112, nu må opfattes som værende udskrevet af andre håndskrifter i Huitfeldts bibliotek, en opfattelse som betegnelsen *membrana* s. 543 og 553 klart støtter. Med »*liber quidam*« og »*membrana*« sigtes der til andre håndskrifter end H 112; hvilke vides ikke.

Tillige finder vi ved skemaets hjælp en mulig forklaring på, at Peder Iversens årbog i A 9 står i helt andre omgivelser end i H 112. Den har optaget to læg for sig, som kunne anbringes et vilkårligt sted mellem de syv øvrige hovedstykker.

Alt dette er naturligvis kun en forsøgsvis forklaring af udenværkerne. En sikker tekstmæssig bekræftelse af A 9.s afhængighed af H 112 gives i de tilfælde, hvor der er bevaret afskrifter taget fra A 9. Sådanne finder vi som tidligere berørt i Stephanius' *Systema*, nemlig bl. 11r–36v af Sjællandske krønike, bl. 112r–22r af Lundeårbogen, bl. 122r–41r af årbøgerne 1241–1410, 1259–86 og 1268–1523, bl. 141v–43v af den ældre Sorøårbog (~ A 9, s. 575) og bl. 144–46 af Peder Iversens årbog.¹ Af disse er Sjællandske krønike og Sorøårbogen ikke at finde i H 112. Om alle de øvrige gælder, at fejl og særegenheder enten kan føres tilbage til H 112 eller i det mindste forklares ud fra den dobbelte afskrivningsproces fra H 112 til A 9 og fra A 9 til *Systema*. Forholdet er især tydeligt ved Lundeårbogen og Peder Iversens årbog, hvor man kan jævnføre med tekster af fjernere familie; men der findes også for årbøgerne 1241/1259/1268ff talende vidnesbyrd, f.eks. et sted i systemateksten der går tilbage til en mere end tvivlsom rettelse i margin af H 112 (jfr. videre nedenfor s. 420).

¹ Ms. phot. 67 2° i Det kgl. Bibliotek. – Stephanius har taget A 9-afskrifterne i marts 1643 eller tiden derefter. I et brev dateret Sorø 25. febr. 1643 beder han Ole Worm om at fremskaffe »*ex bibliotheca vestra publica et regia . . . volumen ms. notatum lit. A 9, quod varia continet chronologica*«, hvilket Worm derpå sender ham med et brev dateret 2. marts, Olai Wormii *epistolæ* I, 1751, s. 250–51.

Der kan herefter overhovedet ikke være tvivl om, at det samme afhængighedsforhold har eksisteret mellem de to hver for sig sammenhængende dele af håndskrifterne, hvis overskrifter så nøje følges ad, mellem A 9, s. 384–418 og H 112 bl. 90r–107r, hvor bl.a. den dansk-svenske årbog er at finde. Det endelige bevis finder vi i Stephanius' randnoter til en andetstedsfra hentet afskrift af nævnte årbog (Systema bl. 100r–06r). Disse noter er utvivlsomt varianter hentede fra A 9, jævnfør at Stephanius i overskriften har tilføjet »Extat hæc eadem chronologia in codice . . . signato A 9«, og bekræfter på enhver ønskelig måde, at A 9-teksten går tilbage til den i H 112.¹

Hvad Povl Helgesen-afskriften angår er det tidligere anført som rimeligt, at A 9-afskriften stammede fra H 112. Tilbage står spørgsmålet om, hvordan de resterende, ikke fra H 112 hentede stykker er kommet ind i A 9. Problemet lader sig til dels løse, hvis vi fastholder den dokumenterede kendsgerning, at Niels Krag i et vist omfang har haft adgang til Huitfeldts håndskriftsamling.

Foruden de fra H 112 tagne afskrifter ses Krag ifølge fortegnelsen over hans efterladte samlinger at have ejet en »Gesta Danorum a Dan etc. ex libro membran. Dn. Huitfeldij, convolut. 6«, et stykke som ikke med sikkerhed kan identificeres.² Det kan derimod stykket »Annotatio annorum vetustissimi codicis, convolut. 1«, hvis forlæg må antages at have været den i cod. Holm. K 3 bl. 54–56 afskrevne østdanske årbog 1074–1255, dér kaldet »Annotatio annorum ex vetustissimo quodam codice.«³

¹ Dette vil nærmere blive belyst i en undersøgelse af denne årbogs overlevering af f.d. landsarkivarie fil. dr. Sten Engström i Humanistiska Vetenskapssamfundets i Uppsala årsbok 1963–64.

² Birket Smith a. a. s. 114 1.30–31. »Gesta Danorum« er en i overleveringen hyppigt forekommende betegnelse, der kan dække over snart sagt hvadsomhelst. Med alt muligt forbehold skal der her peges på to bearbejdelser, som er overleverede med denne titel: Saxocompendiet (jfr. Ellen Jørgensen: Historieforskning etc., s. 15, Scriptores minores I, s. 216, Kirkehistoriske Samlinger 3.r. I, s. 307 1.6) og den middelalderlige danske kongekronike, som bl. a. er bevaret i en Vedel-afskrift i Add. 120 4° og udgivet i M. Lorenzen: Gammeldanske krøniker (1887–1913), s. 1–60.

³ Birket Smith a. a., s. 115 1.15; Ellen Jørgensen: Middelalderlig historisk litteratur på modersmålet (1930), s. 8.

Pågældende del af K 3 har tilhørt Huitfeldt og rummer foruden årbogen 1074–1255 *Sjællandske krønike*.

En undersøgelse af Sjællandske krønikes tekstoverlevering har M. Cl. Gertz 1918 foretaget i sin udgave i *Scriptores minores*, og han kom da til det overraskende resultat, at teksten i K 3 må have været forlæg for Stephanius' afskrift i *Systema*, skønt denne efter Stephanius' eget klare udsagn var taget fra A 9 (s. 1–98). Det blev for Gertz såvel som for Ellen Jørgensen et uløst spørgsmål, hvorfor Stephanius trods den påviselige afhængighed af K 3 så bestemt har anført A 9 som sin kilde.¹ Forklaringen er ganske enkel: Huitfeldts eksemplar i K 3 har udgjort forlægget for afskriften i A 9. Stephanius-kopiens afhængighed af K 3 er ikke umiddelbar, den har A 9 som mellemled, præcis det samme som gjorde sig gældende ved afskrifterne af bl.a. Lundeårbogen og Peder Iversens årbog, blot at stammoderen der var H 112! Selve titlen for A 9 er hentet fra dette først afskrevne stykke i Huitfeldts samling. På titelbladet i K 3 står med versaler skrevet »Antiqvitates rerum Danicarum a Canvto III ad Margaretam.«²

På lignende måde forholder det sig antagelig med A 9, s. 99–220: »Compendium rerum Danicarum ab Haraldo Gormonis ad Canutum Valdemari per annos plusquam 245 continuatum«. Hvad denne titel end dækker over – en del af Saxo-compendiet, evt. en latinsk bearbejdelse af Knytlingesaga? – bør den sammenholdes med den lidt kortere titel for et ms. i Huitfeldts samling: »Rerum Danicarum compendium ab Haraldo ad Canut.«³ Intet ms. med lignende titel er fundet bevaret eller omtalt andetsteds i overleveringen end netop her hos Huitfeldt og Krag.

Desuden stod i A 9, s. 221 ff »Chronicon de origine et gesti-

¹ Gertz a. a. II, s. 8–10, 15–17; *Annales Danici*, s. 29. – Det er naturligvis urigtigt, når Gertz antager A 9 for et middelalderhåndskrift.

² H 112 og K 3 har trods forskellen i format på en eller anden måde tidligt været betragtet som sammenhørende. På henholdsvis bagsiden af forpermen og på titelbladet af de to håndskrifter står med samme skrift »N: 18.« Man kunne formode: et mærke fra Huitfeldts bibliotek.

³ Birket Smith a. a., s. 131 l. 1.

bus(1) Danorum. Ex lib. ms. m. Johannis ludimagistri Arrusensis,¹ s. 566ff Sorøstoffet og s. 613ff Niels Pedersens værk om cimbrerne og goterne. Om disse stykkers proveniens ser jeg ingen mulighed for at sige noget bestemt. Sidstnævnte skrift findes ganske vist anført i fortegnelsen over Huitfeldts samling,² men afskrifter heraf har været så forholdsvis almindelige, at Krag kan have fået sin andetsteds fra. Et enkelt forhold skal dog kort drøftes. Sorøstoffet – en ærkebispeliste, en kongeliste, abbed Vilhelms genealogi og Sorøårbogen – fandtes altsammen i det berømte Sorøhåndskrift, hvorefter Vedel udgav Adam af Bremen³. En anden udskrift af dette bind, hele Adams 4. bog, indgik ifølge Stephanius-registranten i håndskriftet A 10, s. 5ff («Descriptio regionum vel insularum aquilonis ex ms. coenobii Sorensis») og påfaldende nok også her i forbindelse med en afskrift hentet fra et Huitfeldt-håndskrift, s. 1ff: »Summa paa alle herreder i Danmarckis rige 190. Ex membranis Huitfeldii.«⁴ De to afskrifter hørte sammen og udgjorde 4 konvolutter i følge fortegnelsen over Krags samling, hvori de betegnedes som »Geographica Danica ex membrana Huitfeldii.«⁵ Der eksisterer altså de to muligheder, at Krag i A 9 og A 10 har afskrevet Sorøstykkerne efter afskrifter hos Huitfeldt, eller at han har lånt Sorøhåndskriftet til afskrivning, samtidig med at han var i gang med at kopiere mss. fra Huitfeldts bibliotek.⁶ For den første mulighed

¹ Dvs. Hans Pedersen Horsens, kendt som historisk samler og forfatter, se Poul Rasmussen: Hans Pedersen, Horsens's Catalogus pontificum som kilde til Aarhus stifts ældste historie (Kirkehistoriske Samlinger 6.r. V, s. 407–32). Han var ca. 1593–1601 rektor i Aarhus, hvor Huitfeldt var domkapitlets provst, og stod i forbindelse med Vedel, Birket Smith a. a., s. 154 n. 1. I den nævnte chronicon synes årbogen 1095–1194 at have indgået, Annales Danici, s. 32–33.

² Birket Smith a. a., s. 130 under »Y«.

³ John Danstrup: Esgruserhåndskriftet (Det kgl. da. Vidensk. selsk., Hist.-filolog. skrifter I nr. 4) (1943), s. 36–43.

⁴ Da. Mag. 6.r. I, s. 34. En sådan herredsliste findes i H 112 bl. 89r, hvor tallet dog er 191. Den går tilbage til »Klavs Billes rulle« og findes efter andet ms. trykt i Script. rer. Dan. II, s. 528.

⁵ Birket Smith a. a., s. 112 under »E«.

⁶ Danstrup a. a. regner kun med muligheden, at Krag har afskrevet Sorøhåndskriftet direkte.

taler den anførte fællestitel i Krag-fortegnelsen, men dens pålidelighed anfægtes jo i nogen grad af, at Adam-stykket i Stephanius-registranten erklæres at hidrøre fra (= er afskrevet fra??) Sorø-håndskriftet, hvorfor man næppe kan udelukke, at »ex membrana Huitfeldii« er inspireret af proveniensangivelsen for herredslisten alene. Jeg tør derfor ikke tillægge den første forklaring prioritet frem for den anden, og følgelig – hvor fristende det end er – heller ikke mene, at *hele* A 9 eller *hele* det første hovedstykke i A 10 går tilbage til afskrifter i Huitfeldts besiddelse. Men muligheden foreligger.

H 112, A 9 og Stephanius. Ved hjælp af H 112 og enkelte andre håndskrifter fra Huitfeldts håndskriftssamling er indholdet af det nu tabte håndskrift A 9 så vidt muligt bestemt og dermed en gren af overleveringen for enkelte årbøgers samt for Sjællandske krønikes vedkommende bragt på det rene. Undersøgelsen har ligeledes gjort det klart, at alle Stephanius-afskrifterne fra A 9 med undtagelse af afskriften af Sorøårbogen må forkastes som tekstkilder, da de jo blot er afledt af velbevarede tekster i H 112 og K 3. Særlig grund er der til at opholde sig ved årbogskompilationerne 1259–1286, 1241–1410 og 1268–1523, eftersom Ellen Jørgensen som hovedtekster til disse konsekvent henviser til Systema-afskrifterne og alene har lagt en sådan til grund for sin udgave af årbogen 1259–86.¹ Skulle den overhovedet udgives, burde teksten i H 112 være trukket frem. Teksterne her er i alle tre tilfælde væsentlig bedre end dem i Systema. For at dette ikke skal stå udokumenteret, skal jeg med nogle få udvalgte eksempler illustrere min påstand, hvad der måske kan være så meget mere grund til, som de også fortæller noget om Stephanius' måde at arbejde på.

Vedrørende forholdet mellem H 112 og Stephanius-afskrifterne i almindelighed bemærkes, at Huitfeldts egne randbemærkninger i H 112 intetsteds har fundet optagelse hos Stephanius. De kan bevidst være udeladt eller være kommet til i håndskriftet,

¹ *Annales Danici*, s. 24 n. 1, 31 n. 1; årbogen 1259–86 er trykt, s. 196.

efter at afskrifterne i A 9 var blevet taget. Hvorvidt fejl eller overspringelser i Stephanius-teksten skyldes A 9.s skriver eller Stephanius, er det naturligvis i det store og hele umuligt at afgøre. To grundtræk kendes imidlertid fra andre afskrifter af Stephanius og kan derfor med god grund tilskrives denne: en vis frihed i ortografien, som bl. a. bevirker afvigelser i stavemåden af de i teksten forekommende egennavne, og en let redaktion bestående i at årstallene for overskuelighedens skyld rykkes frem foran det eller de afsnit, for hvilke de gælder, en fremgangsmåde der undertiden har ført til mindre lemlæstelser af den oprindelige syntax, i værste tilfælde til bortkastelse eller indsættelse af enkelte ord.¹ De af årbogskompilatoren indskudte henvisninger af typen »in alio libro sic« har Stephanius(?) i nogle tilfælde ladet stå, i andre slettet. Som eksempler på strygninger kan anføres slutbemærkningen til årbogen 1241–1410 »Et post multa quæ alibi inveniuntur« og de unægtelig ukunstlede begyndelsesord til årbogen 1268–1523: »Alibi sic.« Som helhed tjener Stephanius' små ændringer og strygninger til at fremhæve disse sene compilationers karakter af så at sige »ægte« årbøger. Hans indgriben spores vistnok navnlig i årbogskompilationen 1259–1286.

Årbogen 1259–1286² er stærkt afhængig af Jyske Krønike, hvad der viser sig endnu tydeligere i H 112 – end i Stephaniusafskriften. Således er i flere tilfælde årsafsnittenes indledningsord i H 112 (og Jyske Krønike) uden videre strøget i Stephanius-teksten, nemlig (under 1260) »Huius anno 6« (»6« er i H 112 fejlskrivning for Jyske Krønikes »2«), (under 1261) »Anno 3« og (under 1264) »et sequenti«, mens Stephanius til gengæld for egen regning under år 1274 har indført et »scilicet«. Iøvrigt har Stephanius begyndelsesåret 1250 i stedet for H 112's og Jyske Krønikes 1260. En morsom udvikling er sket i det første tekstafsnit, idet Jyske Krønikes »multa mala contra regnum fecerunt« i H 112 er blevet forvansket til »multa intra regnum fecerunt«, hvilket Stephanius atter har rådet bod på ved at sætte »multa damna regno intulerunt«, der jo – omend med andre ord – rammer den oprindelige mening.

¹ Jfr. Stephanius' forhold til f.eks. den yngre Næstvedårbog, Ribe-årbogen og den lundensiske ærkebispkrønike (Annales Danici, s. 19, 27; Scriptores minores II, s. 103).

² Annales Danici, s. 196.

Redaktionen er mindre påfaldende i de to andre årbogstekster, men tekstudviklingen åbenbar. I *årbogen 1241-1410*¹ finder man under 1258 en bl. a. fra Sjællandske Krønike kendt oplysning om et slag ved »Kersterup« (Kisserup). Dette er uvist hvorfor i H 112 bl. 108v med anden hånd i margin rettet til »Tostrup«, et navn der absolut ikke har hjemmel i nogen god kilde (jfr. nedenfor s. 430); men det har i Stephanius-teksten helt fortrængt »Kersterup«. Lidt senere i teksten har H 112's skriver ikke kunnet tyde sit forlæg, der bl. 109r gengives i følgende form: »(Christophorus rex obijt Ripis et sepultus) & dn pditiose occisus«. I A 9 eller af Stephanius er dette tydet som »est dum proditiose occisus«; givetvis skal der læses »et dicitur proditiose occisus« (jfr. *Annales Danici*, s. 208 og Rørdam, *Monumenta Hist. Dan.* 2. r. II, s. 21). Nævnes kan også begge teksters »Gundonum«, en fejllæsning af »Bundonum« (H 112 bl. 108v, *Systema* bl. 122v). Udeladt i Stephanius-afskriften er en 9 liniers tilføjelse om Erik Glipping, H 112 bl. 111v, og et stykke om samme bl. 115r med overskriften: »Ex alio libro«.

Med hensyn til *årbogen 1268-1523*² vidner det om Stephanius-tekstens afhængighed af H 112, at en forkortelse for quoniam (»qn«) i H 112 bl. 115v (under år 1268) er eftergjort i *Systema* bl. 126r. I andre versioner af pågældende notits mangler ordet »quoniam« eller forkortelsen herfor (jfr. *Annales Danici*, s. 209 og *Mon.* 2. r. II, s. 23). Et andet sted er der i H 112 i stedet for »Ibi aliquot hominum milia servavere excubias, alii aliis locis« ved dittografi kommet til at stå »... alii locis alii locis aliis«. Fejlen går igen hos Stephanius, dog at den nu er forbedret til »alii loris, alii locis aliis«! (H 112 bl. 144r, *Systema* bl. 140r). Iøvrigt rummer Stephanius-teksten til denne årbog ikke helt få overspringelser. En overspringelse som den af H 112 bl. 117v: »Stigotus Annderssen obijt in Hielm 1294 et Jacobus captus est, et rex misit exercitium in Hunehals« kan være foretaget bevidst (fordi dette var kendt fra andre tilsvarende kildesteder), men overspringelsen af linien i H 112 bl. 145v: »1515 fuit terremotus magnus Sabbatho« er afgjort en skødesløshed. Sætningen er aldeles nødvendig, hvis man skal forstå det følgende, i Stephanius-afskriften medtagne »post festum Chanuti«. Et enkelt stednavn har Stephanius-teksten dog mere end H 112. Da ordet (vistnok »Salernitanensem«) i *Systema* ikke er tydet helt ud og står efterfulgt af prikker, skyldes navnet formodentlig en vanskelig læselig tilføjelse i mellemlæddet A 9 (*Systema* bl. 128r, H 112 bl. 119r).

¹ *Script. rer. Danic.* V, s. 528-34.

² *Script. rer. Danic.* VI, s. 219-47.

Med al respekt for Stephanius, der jo kun bærer et delvist ansvar for afskrifternes form i Systema, er det ikke vanskeligt af disse få eksempler at se, hvor principielt betydningsfuldt det er, at H 112 med hele dets indhold er undsluppet den ødelæggelse, som er blevet A 9 og mange andre håndskrifter til del. Forvanskninger, ændringer og overspringelser er alle gået over i *Scriptores rerum Danicarum*, hvor Suhm til grund for sine udgaver har lagt teksterne i J. P. v. Ludewigs *Reliquiæ manuseriptorum IX* (1731), der går tilbage til de her beskrevne Stephanius-tekster.

Det er om de tre årbøger nævnt, at de er sene kompilationer. Spørgsmålet om deres herkomst fører med sig hele spørgsmålet om, hvad der har udgjort forlæg for H 112. Hvorfra fik Huitfeldt denne kildesamling?

H 112 og Peder Olsen. Det er et karakteristisk træk ved H 112, at ingen af de afskrevne kilder dér foreligger i fuldstændig form. Povl Helgesens krønike mangler begyndelsen og er afkortet til slut; alle de øvrige stykker fremtræder som udtog, står tilmed i håndskriftet udtrykkeligt betegnet som sådanne. Udtogene stammer forskellige steder fra. De kan efter deres herkomst undersøges i to omtrent lige store dele, en del med rod i Peder Olsens samlinger (bl. 76v–87v, 90r–146r) og en del med blandet, i visse tilfælde usikker proveniens (s. 1–bl. 76v, 88r–89v, 146r–48v). Lettest kan den del der går tilbage til Peder Olsen fikseres.

Roskildeminoriteren nævnes i overskrifterne bl. 76v og bl. 90r, hvor der oplyses, at uddragene er gjort »ex libro isto«. Hermed kan næppe menes nogen anden bog end Peder Olsens berømte kollektanbind bevaret som AM 107 8°.¹ Antagelsen bekræftes ved en sammenligning mellem excerpterne i H 112 og teksten i AM 107. En historisk samler – den ukendte ophavsmand til forlægget for H 112 – har af Peder Olsens lille men ind-

¹ Beskrevet i *Annales Danici*, s. 203 ff; jfr. iøvrigt henvisningerne til litteraturen herom i *Hist. Tidsskr.* 11. r. V, s. 36 n. 3.

holdsrige bog udskrevet, hvad han har skønnet af værdi for sit eget private formål.

Excerpterne er taget i flæng fra de forskellige steder i bogen og bygger snart på hovedtekst snart på tilskrifter i randen og indsatte sedler; selv enkelte af bogens overstregede passager er tydet og afskrevet.¹ Uddragene går undertiden lige over i hinanden uden nogen som helst form for markering af begyndelse eller slutning, i andre tilfælde er de af epitomator forsynede med overskrifter som »Nota de Valdemaro primo« o. lign. (jfr. ovenfor s. 403), men hyppigst er overgangen fra et sted til et andet i Peder Olsens bog dog i excerpterne markerede ved et »alibi sic« eller »in alio libro sic«. Det sidstnævnte udtryk er ganske ejendommeligt, forsåvidt som der givetvis til stadighed er tale om Peder Olsens bog. Jeg kan kun forklare det ved, at ordene udtrykker epitomators opfattelse af, at pågældende sted i sin tid af Peder Olsen er hentet fra anden kilde, en anden bog end den, hvorfra teksten til den foregående udskrift stammer. I det mindste eet tilfælde giver støtte til denne forklaring. For en udskrift fra Peder Olsens bog bl. 15vff har epitomator sat overskriften »In antiquo libro sic invenio« (H 112 bl. 85v). Denne »gamle bog« er altså stadig Peder Olsens; overskriften er utvivlsomt inspireret af en iøvrigt uvedkommende tilføjelse nederst på bl. 15v i Peder Olsens bog: »Guttormus etiam secundum antiquissimos libros erat rex.«

Af større vigtighed er problemet, hvordan det kan være gået til, at der mellem disse excerpter, som så rigtigt angives at stamme fra Peder Olsens bog, er kommet til at stå stykker som ikke findes heri, nemlig bl. 86v–87v Ringstedtavlen og bl. 93v–98v uddragene af den dansk-svenske årbog. Forholdet kan naturligvis forklares ved mangelfuld kildeangivelse: Ringstedtavlen, der jo står sidst i det første sæt excerpter lige før Göran Gylta's genealogi, skulle da ved uagtsomhed være indført uden angivelse af et skifte i forlæg, og noget lignende kunne tænkes

¹ Nedenfor det overstregede i AM 107 bl. 80r står med fremmed hånd noteret: »haec alibi inuenio non deleta«. Mon ikke en bemærkning af vor epitomator?

m.h.t. udtoget af den dansk-svenske årbog, om hvilken det i det mindste til slut hedder »Hæc ex lib. Geo. Gylth.« Og dog. Man bør ikke overse, at Peder Olsen faktisk har benyttet både Ringstedtavlen og den dansk-svenske årbog, fra hvilke han rundt om i bogen flittigt har citeret store passager.¹ Og m.h.t. Göran Gylta er det påfaldende, at den genealogi, som under hans navn gengives i H 112 bl. 88r-v, kun er en let bearbejdelse, tildels en oversættelse fra latin til dansk af det samme tekststykke, som uden kildeangivelse (men skrevet med samme tydelige hånd som uddragene af den dansk-svenske årbog) findes i AM 107 bl. 44v. Har epitomater også haft visse af Peder Olsens forlæg i hænde? Problemerne henstilles til overvejelse af den der engang påtager sig at udrede alle de tråde, der løber gennem Peder Olsens bog, herunder stadierne i bogens tilblivelse og spørgsmålet om den oprindeligt har indeholdt mere end nu bevaret.

En detaljeret gennemgang af epitomators forhold til AM 107 skal læseren blive forskånet for. Herom blot dette, at han enkelte steder har suppleret eller ændret teksten,² nu og da har indladt sig på en kort diskussion af divergerende oplysninger,³ af og til motiveret sit udvalg.⁴ Årbogskompilationerne 1241-1410 og 1268-1523 er, som også Ellen Jørgensen har iagttaget,⁵ ganske let bearbejdede excerpter fra en række fortløbende sider i Olsens bog. Og det samme gælder årbogen 1259-86, der blot er en udskrift af bogens bl. 73r-v. De i Ellen Jørgensens udgave af sidst- anførte årbog som selvstændige partier fremhævede oplysninger⁶ er for de to's vedkommende epitomators tillæg (»de quo alias« – »ubi fortassis . . . Jacobo«), alle de øvrige er simpelthen afskrifter af de små gnidrede tilføjelser, som er gjort i Peder Olsens – på Jyske Krønike hvilende – hovedtekst. Af råstoffet i AM 107

¹ Jfr. *Scriptores minores* II, s. 77, 83-86; *Annales Danici*, s. 23 med n. 7.

² F.eks. bl. 77v: »Ascerus qui obiit 1156 in Eskielsø« ~ AM bl. 102r: »Atscerus [tom plads] obiit 1159.«

³ F.eks. bl. 81v: »Et sic est hoc falsum vel alterum, quia . . .«

⁴ F.eks. bl. 78v: »Hæc annotaui propter hanc causam, quia postea multa dicuntur de Petro Fynssen . . . Et sic possumus coniecturare . . .«

⁵ *Annales Danici*, s. 24, 31.

⁶ *Annales Danici*, s. 196.

har vor epitomator altså udsondret disse excerpter i årbogsform, som i H 112 går lige over i hinanden og vel mest naturligt kan regnes for to »arbejder«, eftersom kompilationen 1268–1513 i fortsættelse af kompilationen 1259–86 begynder med år 1295 og først siden har et indskud vedrørende 1268 ff. Men A 9.s skriver eller snarere Stephanius opfattede dem som tre forskellige arbejder, hvorved excerpterne fra Peder Olsens bog fik den af Ludewig og Suhm publicerede form. Kun som udtryk for den endnu uidentificerede epitomators arbejde med danmarkshistorien har excerpterne i H 112 interesse. Den såkaldte årbog 1259–86 burde aldrig have været udgivet i *Annales Danici*.¹

På samme måde som ved Peder Olsens bog, ræsonnerende og let bearbejdende, synes vor epitomator at være gået til værks over for sine andre kilder; men da vi ikke kender grundforlægget for denne del af H 112, er det umuligt at kigge ham i kortene. Undersøger vi imidlertid, om disse kilder kendes tilsvarende fra andre samlinger, kommer vi ham lidt nærmere ind på livet. Det viser sig ved nærmere efterforskning, at der består en sammenhæng, en parallel om man vil, mellem denne del af H 112 og stykker i de Vedelske samlinger.

H 112 og Vedel. Anders Sørensen Vedel er uden sammenligning den historiker fra det 16. århundrede, hvis arbejdsmateriale er bedst kendt af eftertiden. Antallet af de endnu eksisterende håndskrifter, som han har skrevet eller ladet skrive løber op over

¹ Det er en hel gåde, hvordan Ellen Jørgensen har kunnet undgå at se afhængigheden af Peder Olsens bog. Hun nævner, *Annales Danici*, s. 33, at Peder Olsen »har kendt årbogen« og henviser da netop til det blad, hvorfra *hele* »årbogen« er afskrevet! – Parallelstederne mellem H 112 og AM 107 er følgende: 76v–77r ~ 93r, 77r–78r ~ 102r–v, 78v ~ 106r, 78v ~ 49v, 78v–81r ~ 145r–53v, 81r–85r ~ 50r–64v, 85r ~ 60 bis v, 85v–86v ~ 15v–16v, 86v–87v (Ringstedtavlen) ~ ? (derefter Göran Gylta m.v.), 90r–93v ~ 11r–12v, 93r–v ~ 25v, 93v–98v (da.-sv. årbog) ~ ?, 99r–100r ~ 69v, 100r–01v ~ 77r–v, 101v–02r ~ 77v, 102r–03r ~ 80r, 103r–06r ~ 79r–v, 106r ~ bl. f (efter bl. 9), 106v–07r ~ 81v, 107v–14r ~ 64v–67v, 114r–15r ~ 73r–v, 115r–46r ~ 73v–92r.

snesen. Hertil kommer yderligere den viden om hans håndskrifter, der kan hentes ud af en fortegnelse, som han ca. 1595 udarbejdede over sine samlinger, hans såkaldte *Promus Condus*, hvori man bl.a. vil kunne finde oplysninger om en række siden forsvundne håndskrifter.¹

I *Promus Condus* har Vedel mellem sine foliohåndskrifter anført et papirhåndskrift indeholdende to hovedstykker, som vi genkender fra H 112, »*Ex libro Henrici Vegneri (!) Malmogiensis chronologica quædam ab 1074 ad 1549*« og »*Excerpta alia quædam aliunde aff en gammel rulle som herr Claus Bilde haffde ab 1027 ad 1363.*« Håndskriftet er tabt, men alene stykkernes betegnelse røber et slægtskab med afskrifterne i H 112, ikke blot verbalt, men også derved at de foreligger som udtog og hver dækker over et tidsrum, der nøjagtigt svarer til de respektive stykkers tidsmæssige omfang i H 112.² H 112-teksten til Henrik Smiths årbog findes intet andet sted bevaret i samme form, de øvrige bevarede udtog er snart mere, snart mindre fyldige og spænder over et større tidsrum, tiden 974–1561³. En tilsvarende isoleret stilling i overleveringen indtager H 112-teksten til Essenbækårbogen (= udtoget af Klaus Billes rulle) ved at begynde med året 1027, hvor alle andre bevarede tekster begynder med 1020⁴. Parallellen med Vedel-stykkerne er derfor meget påfaldende.

Forskellige andre uddrag af Klaus Billes rulle har været kendt af såvel Vedel som Huitfeldt. Om forholdet mellem Vedels afskrift af notitserne fra rigsregistret i Add. 120 4° og Huitfeldts gengivelse i Danmarks Riges Krønike har Kristian Erslev udtalt, at Huitfeldt »nok kunne have« sine meddelelser fra Vedels afskrift.⁵ En anden mulighed er, at de er udgåede fra et fælles forlæg. Under alle omstændigheder er et slægtskab sandsynligt.

Helt sikkert er det, at samme forlæg ligger til grund for Lunde-

¹ *Promus Condus* er trykt i E. J. de Westphalen, *Monumenta inedita rerum Germanicarum IV* (1745), sp. 1585–96.

² Årstallet 1556, der i H 112-teksten til Smiths årbog er sat efter 1549, er senere tilføjet.

³ *Mon. I*, s. 573 ff.

⁴ *Annales Danici*, s. 144.

⁵ *Kr. Erslev: Klavs Billes rulle* (*Dan. Mag. 4.r. VI*, s. 139–47), s. 141.

årbogsteksten i henholdsvis H 112 og Vedel-håndskriftet Gl. kgl. saml. 2455 4°. I begge håndskrifter opgives årbogen at være udskrevet af en bog ejet af Stig Pors, men ingen af teksterne går, som Ellen Jørgensen har påpeget, umiddelbart tilbage til denne bog, de er afskrifter af *eet og samme uddrag* af Stig Pors' bog. Begge afskrifter har fra dette uddrag overtaget en karakteristisk udtalelse af epitomator, åbenbart en historisk samler, der inden overspringelsen af et større stykke har bemærket: »Jam multa hic dicebantur de Absalone et Valdemaro, quae alias habui in aliis libris . . .«¹

Afskriften af uddraget af Stig Pors' bog står i Vedels håndskriftsfortegnelse opført som stykke nr. 21 i en omfangsrig samlingsmappe. Som stykke nr. 22 anfører Vedel dernæst Peder Iversens årbog.² Dette stykke eller en afskrift heraf er bevaret som et selvstændigt læg i et tredje Vedel-håndskrift, Additamenta 114 4°, hvor overskriften bl. 48 lyder »Ex libro M. Petri Jarij vel Jarøensis«. Der er følgelig, ligesom ved afskriften af Iversens årbog i H 112, tale om et udtog. En sammenligning de to tekster imellem godtgør, at udtogene er ens, teksterne hinanden nærstående, men dog indbyrdes uafhængige, akkurat det samme forhold som gjorde sig gældende for teksterne til Lunde-årbogen. Den tilgrundliggende tekst har øjensynlig rummet forskellige svært forståelige forkortelser, som afskriverne har kunnet tyde på hver sin måde, hvorved mange varianter er fremkommet.³ Een afgørende forskel er der dog. H 112 fortsætter et stykke ud over, hvor Vedels afskrift hører op. Forklaringen skal søges i H 112.s overskrift: ». . . post alia, quæ alias habeo«, altså i at årbogen er øget med et andetstedsfra hentet tillæg. Men et

¹ Annales Danici, s. 11, 89. Ellen Jørgensen mener, at en del af årbogsteksten i GKS 2455 4° er skrevet med Svanings hånd. En sammenligning med Rostgård 42 4° (jfr. skriftprøven i Vidensk. Selsk. Skr., 5. r., hist. og philosoph. afd. 4. bd. IX (1873), tavle III) har ikke overbevist mig herom.

² Westphalen a. st. sp. 1590.

³ Rørdam meddeler i sin udgave i Mon. I, s. 267 ff kun en brøkdal af varianterne og mange er da også blot slemme afskriverfejl. I det fælles forlæg må notitserne for 1266 og 1274 have stået løst tilføjet, da de i håndskrifterne har fået en forskellig placering.

sådant tillæg har Vedel oprindelig også haft! I hans håndskriftsfortegnelse nævnes umiddelbart efter Peder Iversens årbog som samlingsmappens 23. stykke: »Adjecta quædam de archiepiscopis Lundensibus.« Betegnelsen må siges at være dækkende for en fortsættelse svarende til den i H 112. Fortsættelsen begynder med overskriften »De hoc Birgero habes plura post« og rummer forskelligt om Birger og hans efterfølgere m. v. (Rørdams udgave, s. 276 ff).

Endelig følger sidst i H 112, efter de tre Peder Olsen-årbøger og nogle linier om ærkebiskop Uffe, to udtog af kilder hjemmehørende i Lund. Under overskriften »Extat litera in registro capituli cuius initium tale est« bringes korte uddrag af breve i Lundebogen, og under overskriften »Ex libro capituli Lundensis« uddrag af kapitlets gavebog, – formentlig det ældste vidnesbyrd om en historikers arbejde med disse kilder. De selvsamme udskrifter er det lykkedes at finde i det tidligere nævnte Vedelhåndskrift Gl. kgl. saml. 2455 4° bl. 56–57, d. v. s. i slutningen af det læg, hvori Lundeårbogen står afskrevet. Den sidste del af udskriften, et helt blad, mangler ganske vist, men en nærmere eftersøgning bringer det for dagen som bl. 47 i Add. 114, hvor det ved en eller anden uagtsomhed er sat ind. Atter her må vi regne med teksternes indbyrdes uafhængighed. Efter omtale af et brev udstedt af kong Oluf i 1383 findes i H 112 følgende bemærkning: »et superius anno 1385. Ergo vixit tot annos in regimine.« I Vedelafskriften er rækkefølgen imidlertid denne: »Ergo vixit tot annos in regimine et superius anno 1385.« Man må formode, at »et superius anno 1385« i forlægget har været løst tilføjet, hvorved de to forskellige redaktioner er fremkommet. Det oprindelige indvisningstegn, et lille krydsmærke, er sluppet med ind i Vedelafskriften.¹

Enkelte træk tegner sig nu tydeligt. Den del af H 112, som ikke går tilbage til Peder Olsens samlinger og Göran Gyltas bog, er med undtagelse af Povl Helgesens krønike stykke for stykke

¹ H 112 bl. 147 v; Gl. kgl. saml. 2455 bl. 57 v. Blandt afvigelserne mærkes desuden: »Der for *tilstede* paffuen, at Lunde Domkircke skulle da icke høgre werit set oc taxerit« (Add. 114), »Der for *formindskede* paffuen *denn summam*, at Lunde Domkircke skulle da icke . . .« (H 112).

fundet i en tilsvarende form i de Vedelske samlinger¹. Alle stykkerne er efter form og indhold uddrag af større kildeskrifter, og i de tilfælde, hvor en tekstsammenligning mellem H 112 og bevaret Vedel-materiale har været mulig, viser det sig, at den ene gruppe ikke er afskrevet fra den anden, men at slægtskabet beror på et fælles forlæg. Dette eller disse forlæg ses endvidere at have været affattet af en historisk samler, som har givet sine uddrag overskrifter, begrundet foretagne overspringelser og henvist til kilder, som han havde »andetstedsfra i andre bøger«, øjensynlig den samme som har været virksom ved excerperingen af Peder Olsens bog. Han udleverer intet sted sin navn. Vi må selv prøve at identificere ham.

H 112 og ? Påvisningen af, at Huitfeldt og Vedel hver for sig ejede excerperterne i indbyrdes uafhængige afskrifter, fører med sig som konsekvens, at disse to historikere kan lades ude af betragtning ved eftersøgningen af den ukendte samler. Dette bekræftes af et andet holdepunkt, den tidligere citerede overskrift i H 112 bl. 76 v: »Hæc annotata sunt ex libro isto quem accepi mutuo a dno Petro Minoritano Roschildense.« Udtalelsen er værdifuld. For det første fastslås derved, at excerpterne ikke er gjort af Peder Olsen selv (hvad der jo ellers nok var tænkeligt); en anden har lånt bogen af ham. Dernæst bekræftes det indirekte, at denne anden ikke kan være Huitfeldt, idet Huitfeldt ved Peder Olsens død ca. 1570 var en ung mand på 23–24 år, der kun lige netop var vendt hjem fra sin udenlandsrejse og endnu ikke nærrede planer om et historisk forfatterskab. Og endelig passer ordene meget dårligt på Vedel, for selv om denne jo ganske vist nok fik Peder Olsens bog i hænde, så var det ifølge hans egenhændige påtegning bag i bogen: som en gave og personlig erindring, modtaget da Peder Olsen lå på sit yderste². Udtrykket »accepi mutuo« (fik til låns) ville Vedel derfor næppe have betjent sig af.

¹ P. Helgesens kronike er ikke i overleveringen kendetegnet ved nogen karakteristisk titel, hvad der formentlig er grunden til, at den ikke kan eftervises i fortegnelserne over Vedels eller de andre historiografers samlinger.

² H. F. Rørdam: *Historieskrivningen*, s. 47; *Annales Danici*, s. 203.

En tidsmæssig placering af excerpterne skal forsøges. Terminus ante quem er med Peder Olsens død sat til ca. 1570. På den anden side stammer ifølge Ellen Jørgensen yngste indførsel i kollektanbindet fra 1546, hvormed vi har en, omend ikke helt sikker, terminus post quem.¹ Førend ca. 1550–52 har Göran Gylta's bog næppe været tilgængelig, men en sikker placering af denne er vist iøvrigt umulig². Med hensyn til Lundeårbogsudskriften mærkes, at den opgives at stamme fra en bog »quem habet Stigotus Pors.« Nutidsformen angiver, at Stig Pors ved afskrivningen var i live, altså at den blev foretaget før hans død i 1556. Lidt senere er da Klaus Billes rulle kommet til vor samlers kundskab, hvis man ellers tør lægge vægt på, at den »hørde« Klaus Bille til – Klaus Bille døde i 1558 –, mens udtoget af Henrik Smiths årbog tidligst kan være gjort i året 1557, da der i teksten findes henvisninger til Johannes Petersens Holstenske krønike og Michael Beuthers *Calendarium historicum*, som begge udkom i dette år. Udtoget af Peder Iversens bog lader sig vel ikke tidsfæste, men titlen magister foran hans navn viser i det mindste, at hans identitet har stået epitomator klar. Peder Iversen døde 1562.

Nogen sikker konklusion om excerpternes tilblivelsestid kan på dette grundlag ikke drages. Det er muligt, at de er blevet til over en lang årrække, men de kan også alle – hvad der forekommer nok så sandsynligt – hidrøre fra det forholdsvis korte tidsrum: tiden omkring 1556–58.

Vor samler skriver, som sagt, ikke bare af, men udvælger hvad han har brug for, da han i forvejen har kendskab til adskillige andre kildesteder. Hans arbejde er stort anlagt og spænder over det meste af Danmarkshistorien. Man får det bestemte indtryk, at han arbejder efter en større plan. Foruden Peder Olsen kender jeg i tiden ca. 1550–60, for den sags skyld gerne

¹ Ellen Jørgensen: *Historieforskning etc.* indtil år 1800, s. 83 n. 2; AM 107 bl. 7r.

² Den tyske oversættelse af Olaus Petri's krønike, som bogen måske har forbindelse med, afsluttedes i Wittenberg 1550; i 1552 vendte Gylta hjem til Sverige, se Ellen Jørgensen a. a., s. 89 n. 3 og Svenska Män och Kvinnor.

1540–70, kun een historiker, om hvem der kan være tale: Hans Svaning!

H 112 og Svaning. Svaning havde et ualmindeligt godt kendskab til Peder Olsens stof, og på ingen passer ordene »accepti mutuo« bedre end på ham. Det er ganske evident, at han har kendt kollektanbindet, hvilket man kan overbevise sig om ved at læse randnoterne til det bevarede danske krønikefragment 1241–82, hvori han henstiller nogle problemer til undersøgelse i »librum Petri Roschildensis« eller »den bog Petri minoritani Roschildensis« – utvivlsomt »libro isto«, AM 107 8°. ¹ Det ligger uden for rammerne af denne undersøgelse at redegøre for Svanings hele benyttelse af stykkerne i H 112, – en opgave som overlades til fremtidige Svaningkommentatorer – men jeg skal i al korthed på basis af Erslevs udgave af krønikefragmentet meddele nogle slående iagttagelser.

Det danske krønikefragment, så lidt omfangsrigt det end er, viser Svaning som kender af et meget stort kildemateriale. Han gør udstrakt brug af Peder Olsens stof, kollektanbindet, »Danorum gesta« og (ifølge Erslev) compilationerne 1241–1410 og 1259–86; desuden er påviseligt både Lundeårbogen og Essenbækårbogen hans kilder. ² Enkelte ejendommeligheder knyttet til hans benyttelse af »årbogen« 1241–1410 og Essenbækårbogen røber en forbindelse med H 112-excerpterne.

I H 112 bl. 108v er i teksten til årbogen 1241–1410 ved år 1258 et velafhjemlet »Kersterup« i margin rettet til »Tostrup« (jfr. ovenfor s. 420). I det eneste eksisterende eksemplar af Svanings danske fragment, Gl. kgl. saml. 2441 4° (en afskrift tilhørende Vedel), har afskriveren i margin bl. 26v skrevet:

¹ Svaning-Huitfeldt. Svanings Danmarkskronike 1241–1282 . . . udgivet ved Kr. Erslev (1928), s. 103, 109, jfr. s. VIII.

² Svaning-Huitfeldt passim; jfr. Rørdam: Historieskrivningen etc., s. 98 og C. O. Bøggild Andersen i Hist. Tidskr. 11. r. V, s. 73 ff. – Det er en væsentlig svaghed ved Erslevs udgave af Svaning-Huitfeldt, at han – trods erkendelse af Svanings kendskab til AM 107 – ikke har inddraget dette håndskrift som tekstkilde, men alene henviser til de trykte uddrag.

»Eodem anno fuit bellum Testrup inter regem et rusticos.«¹ Bemærkningen må have stået i forlægget, altså have været en tilføjelse i Svanings manuskript. Det samme må antages at have været tilfældet med rettelsen i H 112. Svaning er kilden til denne tvivlsomme efterretning som fra H 112 via A 9 og Stephanus er gået over i den sene overlevering.²

En anden forbindelse mellem H 112 og krønikefragmentet kan læses ud af Svanings brug af Essenbækårbogen. To steder har Svaning nemlig benyttet denne årbog i en tekstform, som kun findes overleveret i H 112. Det ene gælder meddelelsen under 1253 om et slag mellem danskere og tyskere, ifølge H 112-teksten ved Skanør, ifølge to andre tekster ved Slesvig, mens en fjerde bevaret helt har oversprunget notitsen. Svaning har Skanør.³ Det andet gælder Essenbækårbogens oplysning om Børglumbispens Elavs drab ved år 1266. Under dette (nota bene: urigtige) år omtales drabet alene i H 112-teksten, idet alle de øvrige bevarede tekster udelader meddelelsen, der vel er en senere interpolation. Men den har sat sig spor hos Svaning!⁴

Så tidligt som fra 1540'erne findes der vidnesbyrd om Svanings historiske interesse. Fra først i 1540'erne kendes en anbefaling af ham som historiker fra Melanchton,⁵ og i 1548, da han fulgte med prins Frederik til hyldingen i Norge, opfordrede han Laurents Hanssøn til at gøre de norske kongesagaer tilgængelige ved at oversætte dem til nutidssproget.⁶ I denne rejse deltog bl.a. *Klaus Bille*. Fra ca. 1552, da han forlod stillingen som lærer for Frederik II, helligede han sig arbejdet med at skrive en Danmarkshistorie tilskyndet dertil af Johan Friis. Han tog da fast bopæl i Ribe, hvor dekanatet siden 1547 havde været hans. I årene 1546–60 var han tillige forlenet med et kannikedømme i Roskilde, byen, hvori *Peder Olsen* færdedes og

¹ Svaning-Huitfeldt, s. 78.

² Jfr. Suhms opregning af kildestederne i *Historie af Danmark* X, s. 356.

³ *Annales Danici*, s. 147; Svaning-Huitfeldt, s. 68.

⁴ *Annales Danici*, s. 147; Svaning-Huitfeldt, s. 116–17.

⁵ Ellen Jørgensen: *Historieforskning*, s. 221.

⁶ Rørdam, *Historieskrivningen*, s. 70f.

Stig Pors var ærkedegn. Ligeledes nød han godt af et vistnok livsvarigt præbende i Lund. I et brev dateret Lund den 8. sept. 1547 tilstår han, at mester *Peder Iversen*, kannik i Lund, har gjort ham regnskab for den tid, han har været hans prokurator i kapitlet¹. Svaning ejede allerede ved midten af 1550'erne betydelige samlinger til sin Danmarkshistorie, hvad der fremgår af kongebrevet 19. dec. 1555, hvori han bedes møde i København og vise dem frem; thi »huor mand lader forfare udj closterne eller andenstedz ephther exemplaria, tha sige the, atj tilforne haffuer anammit thennom.²« Om en aflevering er der ikke tale denne gang. Først i febr. 1579 fik Svaning befaling til at aflevere sine arbejder og materialer til Niels Kaas for at denne med andre kunne dømme, om der var noget som var værd at lade trykke³. Samlingernes videre skæbne er kun delvis kendt, men det meste er sikkert via de senere historikere havnet i universitetsbiblioteket og siden brændt.

Så meget vides dog, at både Vedel og Huitfeldt har haft adgang til Svanings samlinger. De få eksisterende originale Svaningmanuskripter, Gl. kgl. saml. 2444 4° og Rostgård 42 4°, må være blevet unddraget afleveringen, for de har begge tilhørt Vedel⁴, og Vedel ejede endvidere i afskrift såvel det danske krønikefragment som Svanings skrift om syv-årskrigen⁵. Da han i 1595 nødtvungent afleverede dele af sin samling til Niels Krag, erklærede han imidlertid om de to sidstnævnte skrifter, at de »findis iblant M. Hansis documenter«, altså en særlig gruppe, som han fralagde sig ethvert ansvar for.⁶ En antydning af hvor de befandt sig giver han i et brev samme år til Valdemar Parsberg. Det hedder her, hvor han søger at bagatellisere omfanget af sin

¹ H. F. Rørdam: *Kjøbenhavns Universitets historie I* (1869), s. 569, jfr. s. 700.

² *Smst.*, IV, s. 126.

³ *Kanc. brevb. 1576-1579* (1900), s. 577.

⁴ Det ses af det karakteristiske pergamentomslag, jfr. *Annales Danici*, s. 29-30.

⁵ *Svaning-Huitfeldt*, s. VII; *Mon.* II, s. 120.

⁶ S. Birket Smith: *Om Kjøbenhavns universitetsbibliothek før 1728*, s. 109.

samling, at han har modtaget stof af Huitfeldt ligesom han til gengæld har meddelt Huitfeldt dokumenter af *sin* samling, »saa ieg tencker vel, at den danemand D. Niels Krag haaffuer dennem bekommen aff hannem *mel salig M. Hans Svanings historier.*«¹ Med andre ord synes Svanings indleverede materiale i tiden inden Niels Krags udnævnelse til historiograf at have befundet sig hos Huitfeldt. Utvivlsomt måtte Huitfeldt i 1594 eller 1595 udlevere det til Krag, men han havde forinden sikret sig afskrifter af det han kunne bruge, hvilket bl.a. ses af de forskellige Svaningstykker der står opført i listen over de afleverede dele af hans samling.²

En sådan afskrift udgjorde også det bind der i afleveringslisten benævnes »Literæ et contractus varij cum alijs documentis«, thi det er senere oplyst herom, at »in frontispicio libri extat, quod Arnoldus Hvitefeld ex Iohannis Svaningii vetusto codice hunc librum describendum curavit.«³ Og atter en sådan afskrift var H 112. Vedels ord om samarbejdet med Huitfeldt giver os nu en mulig forklaring på, at også han foruden enkelte arvede originalmanuskripter ejede afskrifter, der kan føres tilbage til Svanings materiale. Vedel har på et eller andet tidspunkt ved Huitfeldts, muligvis også ved Niels Kaas' mellemkomst haft lejlighed til selv at afskrive, hvad han ønskede fra Svanings håndskrifter, deriblandt det excerpthåndskrift der har udgjort forlægget for H 112. Således er hans og Huitfeldts udtog nært beslægtede, eftersom deres kilde er fælles, men indbyrdes uafhængige. På samme vis forholder det sikkert med det danske krønikefragment, om hvilket Erslev har påvist, at Huitfeldt har brugt en anden og mere pålidelig afskrift end den nu kendte fra Vedels samling. I dette som i forrige tilfælde har Huitfeldt og Vedel kunnet arbejde med hver sin afskrift af Svanings eksemplar.

¹ C. F. Wegener: Historiske Efterretninger om Anders Sørensen Vedel, s. 201; udhævelsen er min.

² Birket Smith a. a., s. 130-31 under ω , B, F, A, Q, muligvis også under G; desuden det i næste note angivne stykke.

³ Birket Smith a. a., s. 130 under μ , og s. 154 under nr. 76.

Hvorfor Niels Krag, da han ca. 1595 henvendte sig til Huitfeldt angående Svanings efterladenskaber, ikke fik udleveret selve forlægget for H 112, men måtte tage afskrifter af afskriften, kan undre. Svanings store latinske fremstilling fik han jo udleveret.¹ Måske var håndskriftet bortkommet efter en af afskrivningerne. Hverken i fortegnelsen over Huitfeldts eller Krags samling lader forlægget for H 112 sig eftervise.

Vor historie er da denne. En dansk historiker har lidt efter midten af det 16. århundrede foretaget en stofindsamling, hvorunder han havde adgang til at excerpere forskellige samleres, Peder Olsens, Peder Iversens og Henrik Smiths bearbejdelser foruden enkelte ældre håndskrifter i andres besiddelse. Historikeren kan med stor sandsynlighed udpeges som Hans Svaning, om hvis indsamlingsvirksomhed og hele arbejdsmåde H 112 derfor afgiver et vigtigt vidnesbyrd. Det af Svaning samlede og redigerede materiale har siden været tilgængeligt for Anders Sørensen Vedel og Arild Huitfeldt, der hver for sig har ladet udskrifter tage deraf. Svanings eget excerpthåndskrift er tabt, ligeledes flere af Vedels udskrifter, men Huitfeldts afskrifter er bevarede som H 112, hvis tilblivelse kan dateres til ca. 1580–95, d. v. s. det tidsrum hvori ansvaret for Svanings håndskrifter lå hos Niels Kaas eller andre regeringsembudsmand. Disse håndskrifter udleveredes i 1594 eller 1595 til Niels Krag, som tillige fik tilladelse til at afskrive H 112 og andre – fortrinsvis fra Svaning stammende? – håndskrifter, bl. a. Sjællandske krønike, i Huitfeldts bibliotek. Krags udskrifter af H 112 m. v. samledes i det senere i universitetsbiblioteket opbevarede bind A 9, enkelte i bindet A 10, men inden A 9 gik til grunde ved branden, blev det registreret og til dels afskrevet af Stephanius, og på hans let redigerede udskrifter hviler nogle af teksterne i *Scriptores rerum Danicarum* (jfr. stemma-oversigten nedenfor). Først i slutningen af forrige århundrede blev H 112 opdaget af H. F. Rørdam og dermed inddraget i tekstudgivelserne, dog har en enkelt Stepha-

¹ Den synes i afleveringslisten for Krag endda at findes i to eksemplarer, Birket Smith a. a., s. 116, l. 5 f. n. og 119, l. 3.

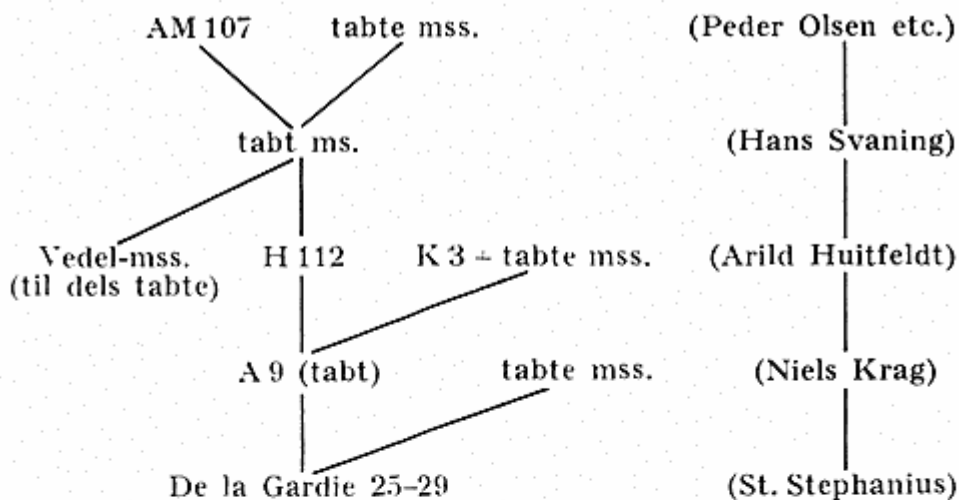
nius-afskrift endnu af *Annales Danici*s udgiver været tillagt værdi, skønt den i sidste instans er en udskrift af Peder Olsens kollektanbind – et skoleeksempel på hvordan en lang skriftlig overlevering kan gøre en simpel udskrift af kendte kilder interessant og »selvstændig«.

Hvad Suhm udgav i *Scriptores rerum Danicarum* og Ellen Jørgensen i *Annales Danici* var med andre ord afskrifter af *Stephanius*, der havde afskrevet dem fra *Niels Krag*, der havde afskrevet dem fra *Huitfeldt*, der havde afskrevet dem fra *Svaning*, der havde afskrevet dem fra *Peder Olsen*, der havde afskrevet det fra . . .

Historikerne er et flittigt folkefærd.

Tillæg

Stemma

Zusammenfassung

Obwohl ein nicht geringer Teil von der Überlieferung der mittelalterlichen dänischen Jahrbücher und Chroniken durch die Historiker und Sammler des 16. Jahrhunderts geht, ist diese Überlieferung nicht grösseren sammelnden kritischen Untersuchungen

unterworfen worden. Es fehlt sowohl an monographischen Behandlungen der ganzen Stellung der einzelnen Historiker in der Traditionsmasse als auch an einer kritischen Schätzung der wertvollen Verzeichnisse über die Ablieferungen der Handschriften der Historiker an die alte, im Jahre 1728 abgebrannte Universitätsbibliothek in Kopenhagen. In dem gegenwärtigen Artikel hat der Verfasser, um Klarheit über einen charakteristischen Entwicklungsgang zu bringen, eine wichtige Handschrift, H 112 in der Universitätsbibliothek in Uppsala, gewählt, die Texte zu *Annales Lundenses*, *Annales Essenbecenses* und der kurzen Dänemarksgeschichte *Povl Helgesens* ausser Exzerpten aus verschiedenen Chroniken des 16. Jahrhunderts enthält, und diese von einem primär überlieferungshistorischen und historiographischen Gesichtspunkt aus untersucht.

Über die Provenienz der H 112 haben divergierende Meinungen geherrscht. Es wird nachgewiesen, dass die Handschrift etwa 1580–95 geschrieben worden ist, und dass es der berühmte dänische Historiker Arild Huitfeldt ist, der eine Schicht von vier Schreibern eine jetzt verloren gegangene Vorlage zum Gebrauch für seine Arbeit mit der Dänemarksgeschichte, die er in 9 Bänden 1595–1603 publizierte, hat abschreiben lassen.

Die meisten von den Handschriften Huitfeldts wurden nach seinem Tod an die Universitätsbibliothek abgeliefert und wurden dadurch zugänglich für die Historiker des 17. Jahrhunderts, ehe sie mit der Bibliothek im Jahre 1728 zugrunde gingen. H 112 wurde aber, ungewiss weshalb, nicht abgeliefert. Sie war lange Zeit hindurch der späteren Forschung unbekannt, bis der dänische Historiker H. F. Rørdam etwa 1870 in der Universitätsbibliothek in Uppsala darauf aufmerksam wurde, wohin sie via Danzig und Stockholm durch die Donation Stiernelds gekommen war.

Trotzdem kam H 112 indirekt anderen Historikern als Huitfeldt zugute. Eine Reihe Abschriften in *Codex De la Gardie* 25–29 (in der Universitätsbibliothek in Uppsala), die etwa 1643 von dem Historiker Stephanus Stephanius genommen sind und in gewissen Fällen durch weitere Zwischenglieder die Grundlage der Texte in Jakob Langebeks und P. F. Suhms monumentaler Quellenausgabe *Scriptores rerum Danicarum* (1772–1834) gebildet haben, zeigen sich bei näherer Untersuchung zu H 112 zurückgeführt werden zu können. Der Verfasser dokumentiert u. a. mit Hilfe der Registrate des Stephanius über die Handschriften, die er in den 1640-ern von der Universitätsbibliothek lieh, seiner sogenannten »*Designatio variorum documentorum et antiquitatum*«, wie dieses dadurch erklärt werden soll, dass der Reichshistoriograph Niels

Krag einmal in der Zeit zwischen 1594 und 1602 Gelegenheit hatte, in der Bibliothek Huitfeldts H 112 und andere Handschriften abzuschreiben, darunter auch einen jetzt in K 3 in Kungliga Biblioteket in Stockholm aufbewahrten Text von »Själlandske Krönike«. Krags Abschriften wurden in der Universitätsbibliothek in Band »A 9« gesammelt, der, bevor er zugrunde ging, die Vorlage für die obenerwähnten Abschriften des Stephanius ausmachte.

Die Konsequenz hiervon ist, dass alle Stephanius-Abschriften, insofern sie via A 9 auf H 112 oder K 3 zurückgehen, als Textquellen zu verwerfen sind.

Im letzten Teil des Artikels wird danach die Frage über die Vorlage für H 112 untersucht. Es wird nachgewiesen, dass ein Teil des Inhalts via ein Zwischenglied zu den Sammlungen des Historikers Peder Olsen zurückgeführt werden kann, und zwar zu Peder Olsens noch bewahrtem Sammlungsband in der Arnsmagnänske Sammlung in Kopenhagen, AM 107 8°, der sich von der Zeit vor der Mitte des 16. Jahrhunderts datiert. Unter den Exzerpten, die in H 112 aus AM 107 herrühren, gibt es einige Notizen, die nach der Abschrift des Stephanius von Ellen Jörgensen in *Annales Danici* unter dem Namen »Annales 1259–1286« herausgegeben sind. Diesen Notizen kann man indessen überhaupt keinen selbständigen Wert beilegen.

Andere Teile von dem Inhalt in H 112 sind in entsprechender Form unter den Handschriften zu finden, die dem mit Krag und Huitfeldt gleichzeitigen Historiker Anders Sörensen Vedel (1542–1616) gehörten. Diejenigen von den betreffenden Vedel-Abschriften, die bewahrt sind, zeigen, dass Vedel ebenso wie Huitfeldt (H 112) eine jetzt verloren gegangene Vorlage benutzt hat, die im allgemeinen als eine Sammlung leicht redigierter Quellenauszüge, angelegt von einem historischen Sammler einmal in den 1550–Jahren, bestimmt werden kann. Dieser Sammler, der wie angeführt Zutritt zu den Sammlungen des Peder Olsen gehabt hat, kann ferner von verschiedenen Kriterien aus mit grosser Wahrscheinlichkeit als Hans Svaning (etwa 1500–84) bezeichnet werden, der gerade damals von dem König unterstützt an einer Dänemarksgeschichte arbeitete. Svaning wurde 1579 gezwungen, seine Handschriften an die dänische Regierung abzuliefern, und diese müssen später Huitfeldt und Vedel zur Verfügung gestellt worden sein.

H 112 wie gewisse Teile von Vedels Handschriften sind als Abschriften von Teilen des Arbeitsmaterials Svanings zu betrachten.

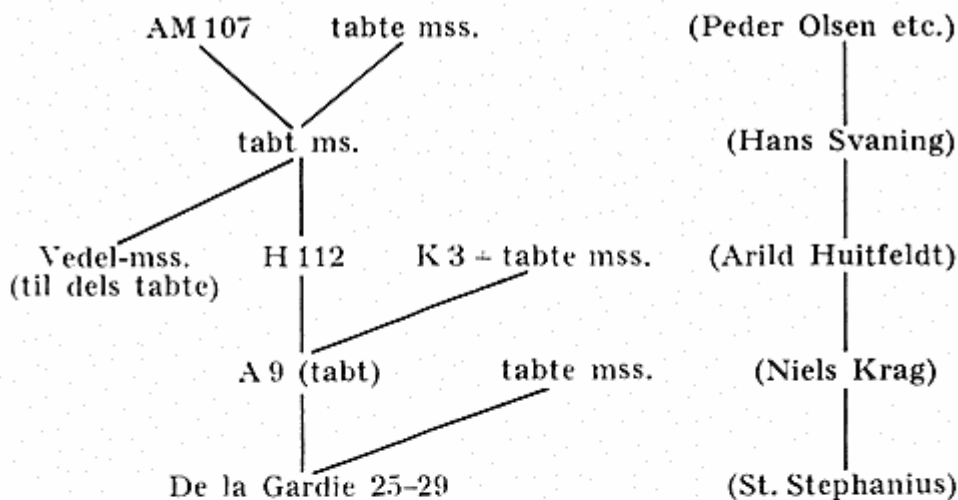
nius-afskrift endnu af *Annales Danici*s udgiver været tillagt værdi, skønt den i sidste instans er en udskrift af Peder Olsens kollektanbind – et skoleeksempel på hvordan en lang skriftlig overlevering kan gøre en simpel udskrift af kendte kilder interessant og »selvstændig«.

Hvad Suhm udgav i *Scriptores rerum Danicarum* og Ellen Jørgensen i *Annales Danici* var med andre ord afskrifter af *Stephanius*, der havde afskrevet dem fra *Niels Krag*, der havde afskrevet dem fra *Huitfeldt*, der havde afskrevet dem fra *Svaning*, der havde afskrevet dem fra *Peder Olsen*, der havde afskrevet det fra . . .

Historikerne er et flittigt folkefærd.

Tillæg

Stemma

Zusammenfassung

Obwohl ein nicht geringer Teil von der Überlieferung der mittelalterlichen dänischen Jahrbücher und Chroniken durch die Historiker und Sammler des 16. Jahrhunderts geht, ist diese Überlieferung nicht grösseren sammelnden kritischen Untersuchungen